

Milan Kučan

Pomurje 25 let po osamosvojitvi Slovenije

POVZETEK

Pred 25 leti smo združili moči v skupne napore za varno prihodnost vseh državljanov, to nam je uspelo pri velikih zgodovinskih odločitvah. Tudi v času današnjih zahtevnih preizkušenj bi morali spoznati, da moramo aktivno živeti drug z drugim, nikakor pa drug proti drugemu. Odgovorno in zrelo moramo sprejemati svojo preteklost, dovolimo pa si lahko različne poglede nanjo. Razmere, v katerih se je rojevala naša država so se od takrat do danes bistveno spremenile.

Ključne besede: 25 letnica slovenske države, četrletje rojstva naše države, osamosvojitve, retorika sodobne politike, suverena država.

Nekaj mojih uvodnih misli, ki deloma presejajo temo, ki jo strogo uokvirja naslov vašega letošnjega srečanja ob 25-letnici slovenske države, je namenjeno bolj vam v premislek kot osvetlitvi znanih dogodkov, povezanih s četrletjem rojstva naše države in njenim mednarodnim priznanjem.

Zdaj, po toliko letih, si je utemeljeno-posebej, ko gre za intelektualno elito, kar ta vaš zbor nedvomno je-odgovoriti, zakaj smo državo želeli dobiti. Vsekakor zaradi atributov suverene države, nujnih za učinkovito izvrševanje oblasti na svojem ozemlju: vojske, policije, carine in diplomacije. Vendar je po mojem prepričanju na plebiscitu decembra 1990 naša ambicija segla širše kot zgolj do zagotovitve teh atributov. Tudi sam se zavzemal, da bi segla širše, tudi v vsebino odnosov, kakršne smo želeli ustvariti znotraj državnih meja. Drugače rečeno, da bi na podlagi skupnih vrednot, zajetih v ustavne opredelitve, da je Slovenija socialna in pravna država, v kateri ima oblast ljudstvo, ustvarili demokratično državo socialno tesno povezane solidarne družbe, v kateri bi svobodni državljani po svoji volji delali skupaj tudi za skupno dobro in v kateri bi bilo dovolj prostora in možnosti, da bi lahko posameznik uresničil svoje pravice in interese ter si z delom zagotovil dostojno življenje in razvoj. Družbo, v kateri bi bila svoboda posameznika pogoj za svobodo vseh ter dinamično in vitko svobodno državo, ki bi z ustreznimi politikami ustvarjala pogoje za gospodarski razvoj, za kvalitetno javno šolstvo in zdravstvo ter solidarno socialno politiko, državo, ki bi se umaknila iz gospodarstva in ki bi hkrati učinkovito in odgovorno upravljala z državno lastnino.

Ni moj namen, da bi se lotil poglobljenega premisleka o tem, koliko smo te ambicije tudi uresničili. Niti ni moj namen razmišljati o tem, zakaj o tem v vseh teh letih po osamosvojitvi nismo dosegali temeljnega soglasja. To je stvar poglobljenih analiz, ki daleč presejajo namen tega mojega prispevka, pa tudi vašega letošnjega srečanja. Naj zgolj ugotovim, da so se

razmere, v katerih se je rojevala naša država, od takrat do danes bistveno spremenile in naj v to dejstvo usmerim svoja razmišljanja.

Spremenile so se razmere doma, znotraj meja naše države, v naših odnosih in pri uveljavljanju načel, na katerih je zgrajena naša ustava, posebej načel o delitvi oblasti, o ljudstvu kot nosilcu oblasti, o socialni in pravni državi in o pogojih uresničevanja državne suverenosti.

Bistveno pa so se spremenile tudi zunanje okoliščine v primerjavi s tistimi, v katerih se je po zlomu bipolarnega sveta preurejal politični zemljevid Evrope in sveta in ki so v veliki meri omogočile rojstvo slovenske države. Spremenile so se tudi razmere, v katerih smo se nekaj kasneje z referendummi odločali za vstop v EU in NATO.

V svet, s katerim smo takrat povezali svoje ambicije in vanj polagali svojo usodo, sta globoko posegla proces globalizacije in geostrateška delitev interesnih sfer. Proces globalizacije je poleg številnih pozitivnih posledic, posebej razvoja digitalizacije, komunikacijskih in nano tehnologij, prinesel tudi krizo upravljanja sveta s prevlado multinacionalk mimo odgovornosti suverenih držav ter njihovo spopadanje za čim večji delež svetovnega tržišča, tudi prek prosto trgovinskih sporazumov, kot sta predloga sporazumov EU z ZDA in Kanado. Prinesel pa je tudi poglobljajoče se razlike med razvitim in nerazvitim svetom, med bogatimi in revnimi, ko je en odstotek ljudi bogatejših od vseh drugih zemljanov skupaj, lakoto, podnebne spremembe, degradacijo okolja, računalniško vodene vojne itd. vsakodnevnih posnetki žrtev spopadov, ruševin in kolon beguncev nam kažejo že kar apokaliptično podobo sveta. Tudi NATO in EU, v katera smo želeli, nista enaka povezavam, kakršni sta bili takrat.

Ob osamosvojitvi nas je prežemal ponos, da smo Slovenci dosegli svoj zgodovinski cilj-pravico do svoje države, do katere smo hoteli priti po mirni poti, kljub oporekanjem in

nasprotovanjem, celo z orožjem. Prevladal je razum. Govorico orožja, ki nam je bila vsiljena in smo jo tudi z orožjem uspešno zavrnili, je potihnila, ker sta bili naša želja in sposobnost priti do cilja po mirni poti močnejši. Naši napori so bili prepoznani in nagrajeni tudi v mednarodni skupnosti. Bili smo takrat v njej zaželeni in spoštovani. Sprejeti smo bili v mednarodne povezave, ker smo za to izpolnili pogoje. Bilo je veliko razlogov za naš ponos.

Kot sem že dejal, se je svet, v katerem danes živimo, močno spremenil. Optimizem, da bosta v Evropi vladala mir in sodelovanje Evropejcev za boljšo skupno prihodnost, utemeljen na zmagi demokratičnih zaveznikov nad fašizmom in nacizmom ter na zmagi vrednot človeške humanistične tradicije, ki se je še okrepila po padcu Berlinskega zidu, kot da je izginil. Govorico miru začinjata izpodrivati govorniki hladne vojne in odmev bobnov vojne. Bog Mars je začel stopati po evropskih tleh.

Na mejah Rusije so vojaki NATO, tudi slovenski. V Ukrajini so na njenih vzhodnih mejah ruski vojaki. Ruska letalonosilka je zasidrana pred obalo Sirije. Politična sposobnost sporazumevanja in dialoga, čeprav dolgotrajnega in izčrpavajočega, a kot kažejo izkušnje vendarle uspešnega, se umika rožljanju z orožjem, obtoževanju, grožnjam in sankcijam. Evropski ljudje smo soočeni z vojaškimi ukrepi. Ti zadevajo tudi nas, ne da bi se našim voditeljem zdelo potrebno svojim državljanom pojasniti razloge za ukrepe, čeprav nosijo zanje svoj del odgovornosti. Lahko smo do njih nezaupljivi. Bili smo že prevarani. Z lažjo voditeljev tako imenovane koalicije voljnih smo bili potegnjeni v vojno v Iraku.

Retorika sodobne politike, predvsem tiste, ki si po evropskih državah prizadeva stopiti na politično prizorišče kot odločujoča sila, je pogosto retorika sovraštva in ščuvanja. Natančno je treba prisluhniti govorniki politikov, tudi vodilnih v nekaterih državah. Niso redka celo njihova ugibanja o tem, ali je tretja svetovna vojna neizbežna. Vse to pri ljudeh pogloblja negotovost. Strah in zaskrbljenost za prihodnost sta stopila med nas. Begunci, izstop Velike Britanije iz EU, pa negotova prihodnost povezave, ki je ta čas brez prepoznanega koncepta o tem, kam usmerjati nesporno nujne spremembe, to skrb še povečujejo. V času, ko bi še kako potrebovali poglobljeni preudarek, nekateri politiki še spodbujajo strah, ki ni zaveznik preudarka in razuma. Je pa s prestrašenimi ljudmi lažje manipulirati.

Govor o miru k sreči še vedno krasi politični besednjak. Celo vojaška konfrontacija na vzhodu Evrope naj bi bila v funkciji miru in njegovega varovanja. Tako razumem tudi generalnega sekretarja NATO Stoltenberga. Na žalost vemo, da orožje tega ni storilo še nikdar, kajti vselej je prva žrtev vojne resnica.

Pogoste so spominske slovesnosti, namenjene žrtvam prve in druge svetovne vojne, na katerih je slišati veliko besed o miru, o nesmiselnosti nekdanjih vojn, kakršni sta bili prva in druga svetovna vojna in o nauku vojnih katastrof za človeštvo. Nikoli več vojne, je praviloma slišati ob teh priložnostih. Če ob tem ni slišati jasne zahteve, da tudi zdaj tukaj nočemo vojne, je to apel brez časovne opredelitve. Je mirovništvo za nazaj, mirovništvo brez vsakršnega tveganja in brez kakršne koli zaveze. To je obsodba nekdanjih vojn, zgodovine. Svet pa potrebuje resnično zavzetost za mir danes in jutri, ne včeraj. Ne potrebuje obsodb minulih, ampak sedanjih zmot človeštva.

Resnična zavzetost za mir danes zahteva opredelitev do načel in do konkretnih dogajanj v Ukrajini, Iraku, Siriji, Libiji, Afganistanu in še kje. Zahteva obsodbo pravih vzrokov in povzročiteljev vojn, razkritje vojnih hujskačev in prave narave merjenja geostrateških interesov na hrbitih nesrečnih, nič krivih in z domov pregnanih ljudi v teh deželah. Treba je v imenu resničnega zavzemanja za mir zahtevati, da se vojne končajo in konflikti rešujejo z dialogom. Prepričan sem, da bi to morali v NATO, v OZN IN KEVS zahtevati tudi slovenski politiki in voditelji države. Ni se mogoče izgovarjati na odločitve meddržavnih povezav, kot da nimamo kot njihovi enakopravni člani nikakršnega vpliva in se odločitve sprejemajo brez nas. Nismo se odrekli naši suverenosti. Prav s sklicevanjem nanjo lahko uveljavljamo svoje opredelitve in sooblikujemo skupne odločitve. EU in NATO smo tudi mi. Za tam sprejete odločitve nosimo polno odgovornost tudi pred svojimi državljanji. Zvestoba slovenski poti v samostojnost zahteva takšno ravnanje. Zavedam pa se, da to zahteva argumente in pogum ter da je vse prej kot enostavno. Zavedam se tudi, ko govorim o tem, da je to vse prej kot lahko uresničljiva zahteva.

A naj se vrnem k uvodnemu vprašanju, zakaj smo si želeli svojo državo. Vsekakor tudi zaradi tega, da bi kot suverena država svojim državljanom zagotavljala varnost in pravico do življenja, ki je temeljna človekova pravica. Slovenija je kot takšna država močno vpeta v procese evropskega združevanja in povezovanja, udeležena je v politikah, ki se v teh procesih oblikujejo in je zanje odgovorna. Ti procesi so zdaj na preizkušnji. Njihova prihodnost je negotova. Ljudje izgubljajo zaupanje vanje in njihove ustanove. Veda v solidarnost kot enega temeljev cementa, ki naj povezuje evropsko multidržavno skupnost, je močno načeta. Vse več je skepticizma in tudi zavračanja. Ljudje nočejo EU, ki se kaže kot odtujen birokratski aparat, na katerega odločitve nimajo nobenega vpliva.

Odgovornost za ohranitev tega največjega dosežka v evropski politični zgodovini zato zahteva, da premislek o njeni prihodnosti vrnemo na izhodišče. Da premislimo, ali vrednote, na katerih je bilo utemeljeno evropsko združevanje pred skoraj tri četrt stoletja ter ali odnosi znotraj njega in procesi odločanja v njem zadoščajo tudi danes in kako bi jih bilo potrebno dopolniti v dilemah in protislovljih sodobnega sveta. Da bi tako zavrnili zavračanje in povrnili zaupanje vanje.

V negotovosti se državljanji obračajo po zaščito na svojo državo. V njej vidijo branik pred nevarnostmi, ki jih prinašajo sedanji procesi. Finančna in gospodarska kriza, degradacija okolja in podnebne spremembe, begunski fenomen ob odsotnosti enotne evropske politike pri reševanju teh zahtevnih problemov so dodatno izostrili odgovornost držav. V iskanju ravnovesja med humanimi in varnostnimi vidiki tega fenomena, ki je posledica razdejanja držav, pri katerem so sodelovale tudi evropske države, na kar se pogosto pozablja, je pri ukrepanju držav prevladala skrb za varnost. Tako kot se je to zgodilo v ZDA po 11. septembru 2001, ko je v dilemi ali varnost ali človekove pravice ameriška politika postavila varnost pred pravice in si vzela pooblastila za posege vanje. Pa vendar se svet zato ne zdi nič varnejši.

Dovolj vidim razlogov, da o teh dilemah premislite tudi vi. Predstavljate in ste del intelektualne elite naroda. Razmere danes zahtevajo aktivnega državljanja. Vaši premisleki in stališča bi

nedvomno bili v pomoč državni politiki. Morda bi potem lahko bil pogled na prehojeno pot v 25 letih bolj optimističen in morda, to je moje upanje, bi prispevali k temu, da bomo v času zahtevnih preizkušenj spoznali, da moramo živeti aktivno drug z drugim, ne le drug ob drugem in nikakor več ne drug proti

drugemu. Da odgovorno in zrelo sprejmemo svojo preteklost, takšno kot se nam je zgodila, da si dovolimo različne poglede nanjo in da to ne bo ovira, da ne bi združili moči v skupne napore za varno prihodnost vseh. Tako kot nam je to uspelo pri zgodovinskih odločitvah pred 25 leti.